

מפי השמועה

עיונים, חידודים, פנינים וידיעות נכבדות בפרשת שבוע ועניני דיומא

פרשת וילך - שבת שובה תשפ"ו • שנה ה' • גליון קס"ה

לעילוי נשמת א"מ הרב רבי אליעזר ב"ר דוד זצ"ל נלב"ע ליל ש"ק בשלח י"ז שבט תשפ"א

מצוה להחזיק את הס"ת

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. (לא יט). חידוש כתב הכסף משנה (בהל' ס"ת פ"י ה"ו) שלא רק לכתוב ספר תורה זו מצוה, אלא גם להחזיק ספר תורה ביד זו מצוה. דהרמב"ם שם כתב: "לא יאחז אדם ס"ת בזרועו ויכנס בו לבית המרחץ, או לבית הכסא, או לבית הקברות..." עכ"ד, ועל מש"כ הרמב"ם שלא יכנס לבית הקברות כשס"ת בזרועו מבאר הכס"מ וז"ל: "...דאחיזת ס"ת בזרועו אף ע"פ שאינו קורא בו מצוה היא ואית בה משום לועג לרש..." ע"ש. וכ"כ בבית יוסף (יר"ד רפב ד'). [ואמנם יצוין, כי בבית יוסף כתב זאת בלשון "אפשר", ולא כדבר מוחלט, ע"ש]. ויש שרצו לדון דלפי הכס"מ הנ"ל נמצא שהמחזיק בס"ת פטור מלקיים מצוה אחרת מדין עוסק במצוה פטור מהמצוה. ועי' משברי ים עדל"ת בפתיחה.

ובספר תל תלפיות (ח"ב עמ' א'רפו בהערה) כתב שהגאון הגדול רבי שמואל בירנבוים זצוק"ל ר"י מיר בארה"ב אמר לו שזה תלוי בנידון אם במצוה קיומית אמר' עוסק במצוה פטור מהמצוה, ולסוברים שפטור גם כאן יהיה פטור.

ובספר תשובות ישראל להגר"י טובי שליט"א (ח"ד עמ' תטז) כתב שנראה שענין המצוה להחזיק ספר תורה יסודו הוא חיוב התורה, דהיינו להחזיק דבר שאוהבים ומחבבים אותו (כמו תינוק שמרימים אותו על הידים מרוב אהבה). ולפ"ז רצה לחדש דלא רק ס"ת אלא ה"ה נמי בכל ספר קודש כגון חומש או גמרא ומשניות יש מצוה גדולה להחזיק זאת דבזה הוא מראה חביבות לתורה, וכמו שנוהגים לגנוז כל ספרי הקודש. ועי' דעת נוטה (ח"ג עמ' תנא).

ועי' באגרות משה (או"ח ח"א סי' לח) שנשאל בביהכ"נ שמוציאים שני ס"ת לקריאה, ואין מי שיחזיק את הספר השני, ולכן הם רוצים להעמיד את הס"ת השני בשני נקבים שבתוך הספסל, וכתב באג"מ שיש ענין של כבוד הס"ת כשמחזיקים אותו ביד, דזה כעין המצוה של שמירה על המקדש שהוא משום כבוד המקדש, ע"ש.

הבדל בין שנה זו לשנה אחרת

שאלה: הנה ברוב השנים שבת שובה חל בפר' האזינו, אבל בשנה זו חל בפר' וילך. האם יש שינוי והבדל בהפטרה בין שנה זו לשנה אחרת.

תשובה: חידוש כתב רבינו הנודע ביהודה בדגול מרבבה, שיש הבדל בזה, דבשנה ששבת שובה יוצא בפר' האזינו מוסיפים בסוף ההפטרה לקרוא פסוקים מיואל, ואילו כשחל בפר' וילך כמו השנה יש להוסיף פסוקים ממיכה.

ונעתיק את דבריו, דעל מה שכתב בשו"ע שם (ומענין, זה לא נמצא בהל' עש"ת או יו"כ, אלא בס"ס תכח) דבשבת שבין ר"ה ליו"כ מפטירין לעולם שובה ישראל, כתב ע"ז בדגול מרבבה: "ולפי שבהושע (פרק יד) הוא סיום ההפטרה זו 'ופושעים יכשלו

בם', ואין מסיימין בזה [דק"ל דצריך לסיים בדבר טוב, עי' רמ"א סי' קלח], לכך מוסיפין בו פסוקים. ובאבודרהם (עמוד שג) כתב שמוסיפים פסוקי מיכה (ז יח-כ) מי קל כמוך וגו'. ובתוספות במסכת מגילה (לא: ד"ה ראש) מוכח שמוסיפין פסוקי יואל (ב טו) תקעו שופר וגו', ועבור זה נשתבשו המנהגים בזה, וגם בחומשים נרשם פעם כן ופעם כן. והאליה רבה (סי' תרג סק"ב) כתב שבפראג נהגו להוסיף פסוקי מיכה וגם פסוקי יואל. ולא ידעתי לזה טעם וריח, תרתי למה. ואמנם בתוספות מגילה שם יש לומר שהם לשיטתם שם שמפטירין שובה בשבת בין יום הכפורים לסוכות, ואז שייכים פסוקי יואל, עיין שם בתוספות, ואנן לא נוהגין לקרא שובה רק בין ראש השנה ליום הכפורים כמבואר כאן בהגהת רמ"א.

ומסכם הדגול מרבבה: "ולכן נראה לענ"ד להכריע, כשקורין וילך בשבת שובה יש לסיים בפסוקי מיכה, כי מיכה והושע שניהם נתנבאו בפרק אחד כמפורש בפסחים (פז), אבל כשקורין האזינו בשבת שובה יש לסיים אחר ופושעים יכשלו בם בפסוקי יואל, לפי ששייך מעין הפרשה דכתיב (דברים לב ב) יערוף כמטר לקחי וגו' כשעירים וגו' וכרביבים עלי עשב, וגם בפסוקי יואל כתיב (ב כג) ויורד לכם גשם מורה וגו', וכמו שכתבו התוספות שם, כן נראה לענ"ד. דלא כלבוש (סימן תרג) ודלא כאליה רבה. וכן משמע בחומשים ישנים, שבפרשת וילך סיימו בפסוקי מיכה, בהאזינו סיימו בפסוקי יואל, ולפי שלא ידעו שום טעם בזה לכן נשתבשו המנהגים, ואני הנראה לענ"ד כתבתי. ודע דפסוקי מיכה הם מעין הפרשה בפרשת וילך, דכתיב (דברים לא יז) וחרה אפי וגו' ובפסוקי מיכה (ז, יח) כתיב לא החזיק לעד אפיו, עכ"ד הדג"מ, והעתיקו המ"ב (תכח כג).

ועי' אגרות משה (או"ח ח"א סי' קעד) שכתב על דברי הדג"מ שזה דחוק לחלק בין כשחל בפר' וילך לבין כשחל בהאזינו. ולכן כתב דתמיד יקרא רק פסוקי יואל משום טירחא דציבורא, וזה כשקורא מתוך נביא, אבל אם הוא קורא מחומש יקרא רק פסוקי מיכה, ע"ש.

ועי' בספר מסורת משה (ח"ב עמ' צ) שבמנין הפרטי שלו אמר מרן הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל לבעל קורא שיקרא גם יואל וגם מיכה. ובספר יקרא דציבורא (עמ' רלג) ביאר דבמנין פרטי שעושים בביתו של אדם גדול לא שייך ענין של טירחא דציבורא, דהמתפללים באים על דעת לנהוג כמוהו.

שאלה לחידודי

היכן מצינו משפט בסליחות ליום ה' דעש"ת שמבוסס על פסוק מההפטרה שקוראים ביו"כ. (התשובה בעמ' הבא).

רצה הקב"ה לזכות את ישראל

שאלה: בפרשתנו קוראים על מצות הקהל, האם יש קשר ושייכות בין הקהל למצות אכילה בערב יו"כ.

תשובה: דבר נפלא כתב בספר אבן ישראל למרן הראב"ד הג"ר

ישראל יעקב פישר זצוק"ל בפרשתנו, ונעתיק את דבריו: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף, ופרכינו במסכת חגיגה (ג.) בשלמא אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה הן באין, אלא כדי ליתן שכר למביאיהן, ע"כ. ותנא, כי ליתן שכר למביאיהן יביאו דבר אחר ויקבלו שכר על זה?"

ומבאר הגר"י: "אלא הכי הוא ביאור דברי הגמרא, כיון דאנשים באים ללמוד, ונשים באות לשמוע, בודאי יביאו גם את הבנים, וכי ישאירו אותם לבד בבתיהן? ולמה היה צריך לכתוב הטף? וע"ז משני הגמרא דאדרבא, כיון דבין כך יביאו את בניהם, רצה הקב"ה לזכות אותם במצוה בהבאתם". [וכ"כ בגליוני הש"ס חגיגה ג.].

וממשיך הגר"י: "וכן מצינו כה"ג בגמ' יומא (פא.) דילפינן מקרא שאיכא מצוה לאכול בערב יוה"כ, אף דבודאי כל אחד יאכל בערב יוה"כ, כיון שיוודע שצריך להתענות למחר, אלא אדרבא כיון דבין כך יאכל האדם, זיכה השי"ת שיהיה גם מצוה באכילה זו".

"ובזה יבואר לן הא דאמרו שם בגמ' בחגיגה, דאמר להם [על מה שאמר ליתן שכר למביאיהן] מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני, דתמוה איזה מרגלית טובה היא. ולפמש"נ מבואר היטב, דזו היא מרגלית, דהקב"ה רוצה לזכות את ישראל, ומצוה להם דברים שבין כך יעשו, כדי שיקבלו עליהם שכר", עכ"ד הגר"י פישר, ודפח"ח.

ושמעתי מהגר"ר שמואל יצחק שוורץ שליט"א רב ביה"כ חסדא בב"ב, שאמר בשם הגה"צ רבי שמואל אלכסנדר אונסדורפר זצוק"ל מרבני פ"ת (מחותנו של הגה"ק הדברי יציב מצאנו קלויזנבורג זצוק"ל) שאמר שרצון השי"ת הוא לזכות את ישראל ורצה שכל יהודי אפ"י הפשוט ביותר יבוא ליו"כ עם כמה מצוות, והנה בערב יו"כ כיון כך כל יהודי צריך לאכול כדי שיוכל לצום, והקב"ה עשה זאת למצוה, ובכך כל יהודי יוכל לבוא כבר בכניסת היום הקדוש עם כמה מצוות ביד, עכ"ד. וכע"ז כתב בספרו שפתי שמואל (עמ' קצט), ע"ש.

והוסיף הרש"י שוורץ דלפ"ד יש לדון ביהודי שהוא בגדר תינוק שנשבה שלא מתענה ביו"כ רח"ל, האם אכילתו בערב יו"כ בלי כוונה תיחשב לו למצוה, ויש שרצו לומר שגם לו יש מצוה [ונצרך כמה הקדמות להבין זאת, ואכמ"ל], ואם נאמר שגם לו יש מצוה באכילה בעיר"כ, בודאי שהקב"ה עשה בזה חסד שאפ"י תינוק שנשבה מגיע ליו"כ עם כמה מצוות, עכ"ד. [אמנם, רחמנות על מצב של יהודי שאלו המצוות היחידות עמם הוא מגיע ליום הקדוש... אבל גם זה משהו...].

וכן יש נידון באחרונים בחולה שצריך לאכול ביו"כ אם יש לו מצוה לאכול בערב יו"כ, ולסוברים שיש לו מצוה, גם בזה יש חסד, שע"י שיאכל בעיר"כ נכנס ליו"כ עם עוד כמה מצוות.

ונראה להוסיף עוד מצוות בסגנון זה, וכגון הא דאיתא בשלהי מכות שדם ושקצים ורמשים נפשו של אדם קצה בהן, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולכן אסר זאת בכדי לתת שכר על זה, ע"ש [אמנם יל"ע, דנימא איפכא, דקוב"ה איסתכל באורייתא וברא עלמא, ואחר שבתורה הק' נכתב לאיסור ברא הקב"ה עולמו באופן שנפשו של אדם קצה בשקצים ורמשים]. וכן מצות הדלקת נר בשבת, הרי בין כך כל אחד מדליק אור בביתו כדי שלא יכשל בעצים ואבנים, ובאו חז"ל ותיקנו להדליק נרות כדי לזכות אותנו שיהיה לנו בזה גם מצוה.

עוד דוגמא יש בזה, במצות התשובה, שאחד מחלקי המצוה הוא עזיבת החטא וקבלה על העתיד, וידוע מה שתמה בזה המשך חכמה בפרשתנו (לא יז) לשם מה צריך ציווי מיוחד על עזיבת

החטא, והרי בין כך הוא מצווה לא לחטוא אחרי החטא כמו לפני החטא, ע"ש שרצה לומר שעיקר החידוש בתשובה זה מצות הוידוי.

אבל לפמש"נ לעיל יתכן שכיון שרצה הקב"ה לזכות את ישראל, לכן נתן ציווי מיוחד על עזיבת החטא, למרות שבין כך מחויב בזה, כדי שנבוא ליו"כ עם עוד כמה מצוות.

לפתוח ישיבה על סמך ההבטחה

פי לא תשכח מפי זרעו (לא כא). חידוש הוציא מרן שר התורה הגר"ר משה פיינשטיין זצוק"ל מפסוק זה – שיותר לפתוח ישיבה או כולל אפ"י כשאינו יודע מהיכן יהיה לו ממון להחזיק זאת, כיון שהוא נסמך על ההבטחה של "כי לא תשכח מפי זרעו".

ונעתיק את דבריו כפי שכתב בספרו 'דרש משה' (וזה לא נמצא בפרשתנו, אלא בפר' בשלח) וז"ל: "מה תצקע אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (יד טו), בארתי, משום שהרי ודאי יבואו לארץ ולא יהרגו במדבר, שהרי לא יעשה נסים על חנם. וילפינן מזה שכיון שצריך להרביץ תורה, דהלא חוב על כל מי שבידו, ואיכא הבטחה 'כי לא תשכח מפי זרעו' – יש לבטוח על זה ולייסד ישיבות ולהרביץ תורה, אף שמדרך הטבע אינו רואה איך אפשר לו לייסד הישיבה, אשר צריך ע"ז הוצאה גדולה, אבל רשאי ומחוייב לסמוך שודאי יצליח, כי זהו רצונו יתברך", עכ"ד.

[והעירו על דבריו, דאח"כ יש הבטחה, אבל מי אומר שזה יחול בדיוק על אותו אחד שפותח ישיבה. ונראה, דהגר"מ מיירי במי שיש לו חוש להרביץ תורה, וכמש"כ: "דהלא חוב על כל מי שבידו"... אלא שמ"מ הוא דואג מהיכן יהיה לו את ההוצאות הכספיות, וע"ז כתב שיכול לסמוך על ההבטחה].

בנותן ענין להביא כאן מש"כ מרן הגר"י סדנא זצוק"ל ראש ישיבת חברון במכתב לדודו (מובא ב'נסיק ממלכת התורה' עמ' 254), ובתוך דבריו מספר דבר מדהים וז"ל: "...ובענייני הישיבה אי אפשר לגשת בחשבונות לפי ראות עינינו, ובטח הלא יודע מעכתרה"ה שכשניגש מרן אדמו"ר [הגר"ר משה מרדכי אפשטיין] זצוק"ל לבנין הישיבה בסלבדוקא, לא היה לו גם לשלם בעד 'מארקע' (בול) לשלוח המכתב אודות זה! ובכל זאת הלא עלה בידו בעזרת ד' ממש בנסים לבנות בנין מפואר לפי המצב של הימים ההם"...

ושמעתי מהגר"י גלינסקי זצ"ל שמרן הגרא"מ שך זצ"ל אמר לו בענוותנותו: היום כל כך קל להיות מרביץ תורה. הנה פעם כדי להיות ראש ישיבה היית צריך להיות ר' חיים בריסקער... היום אפילו אני יכול להיות ראש ישיבה...

תשובה לשאלה מעמ' ראשון

בסליחות ליום ה' דעש"ת (בפיוט צ' הנקרא שלישיה) כתוב: פי תרָאָה עֶזְרָא וְקִסְתּוֹ... וזה על משקל הפסוק בישעיה (נד ז) שקוראים בהפטרות יו"כ: "כי תראה ערום וכסיתו"...

[ויתכן לבאר שזה כמש"כ 'על כל פשעים תכסה אהבה', וגם כאן מתפללים שאהבת השי"ת אלינו תכסה על העון].

ובנותן ענין להביא בזה את דברי התנא דבי אליהו (פכ"ז) שמפרש פסוק זה על דברי תורה ומצוות, וז"ל: "...פי תרָאָה עֶזְרָא וְקִסְתּוֹ, כיצד? אלא אם ראית אדם שאין בו דברי תורה, הכניסו לביתך ולמדהו קריאת שמע ותפילה, ולמדהו פסוק אחד בכל יום או הלכה אחת, וזרזהו במצוות, לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצוות, והוא דומה למי שהוא ערום". עכ"ל, וראה שם לעיל שפירש גם את תחילת הפסוק "הלא פרוס לרעב לחמך" על ד"ת ומצוות.

גמר חתימה טובה לנו ולכל בית ישראל